

การตีความคตินิยมในพิธีกรรมส่งสการ

The Interpretation on Moral Teaching in Ritual of Funeral

พระครูปริยัติสุทธิคุณ

โสภณ จิตไพศาล

นักวิชาการอิสระ

Phrakhru Pariyattisutthikun

Sopin Jitpaisan

Independent Scholar

E-mail: watburaphanb@gmail.com

รับบทความ: 19 มกราคม 2569; แก้ไขบทความ 24 เมษายน 2569; ตอรับบทความ: 27 เมษายน 2569

Received: January 19, 2026; Revised: April 24, 2026; Accepted: April 27, 2026

บทคัดย่อ

บทความทางวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อตีความธรรมะเชิงปรัชญาในพิธีกรรมการส่งสการ (ปลงศพ) ซึ่งพบว่า การประกอบพิธีกรรมที่เรียกว่า ส่งสการ เป็นการทำพิธีเคาะศพหรือการปลงศพ เป็นการแสดงความกตัญญู ความระลึกถึง และให้เกียรติแก่ผู้เสียชีวิตไปแล้ว เพื่อให้ดวงวิญญาณของผู้ล่วงลับไปจุติในภพภูมิที่สูงๆ ขึ้นไป ที่เรียกว่า สวรรค์ และ วิมาน การประกอบพิธีกรรมการส่งสการเป็นการแสดงถึงการรู้อุปการะที่ผู้อื่นทำแล้ว (กตัญญู) และกระทำความตอบแทนต่อผู้ทำอุปการะก่อน (บุพพการี) ส่วนพิธีกรรมการอาบน้ำศพ ที่ทำเช่นนั้นเพราะมีความเชื่อว่าศพเป็นสิ่งสกปรก มีกลิ่นเหม็นเน่า จึงนิยมใช้น้ำมะพร้าวซึ่งเป็นน้ำที่อยู่ในที่สูงและสะอาดบริสุทธิ์กว่าน้ำอื่นใด เพื่อชำระล้างศพของผู้ตายอันจะช่วยให้ดวงวิญญาณไปสู่สุคติภูมิ ชี้ให้เห็นว่าความตายไม่ใช่การสิ้นสุดเชิงชีวภาพ แต่เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เชื่อมโยงความกตัญญูต่อบุพพการีเข้ากับความเชื่อเรื่องโลกหน้าและสวรรค์ การวิเคราะห์เชิงสัญลักษณ์ผ่านขั้นตอนการอาบน้ำศพและการใช้น้ำมะพร้าวล้างหน้าศพ สะท้อนถึงการชำระล้างสิ่งสกปรกทางกายภาพ (สวะ) เพื่อเตรียมดวงวิญญาณให้บริสุทธิ์ก่อนเข้าสู่ภพภูมิที่ดีหรือวิมาน โดยใช้การตีความเชิงศาสนาและปรัชญาเพื่อเปลี่ยนนามธรรมของคตินิยมมาเป็นรูปธรรมผ่านบทสวดบังสุกุลที่เตือนสติเรื่องความไม่เที่ยงของสังขาร พิธีกรรมนี้จึงทำหน้าที่เป็น "ภาษาทางวัฒนธรรม" ที่ช่วยลดช่องว่างความสูญเสียและสร้างความสามัคคีในชุมชนผ่านกระบวนการเปลี่ยนผ่านสถานะของผู้ล่วงลับ สรุปได้ว่าการส่งสการคือกลไกทางจริยธรรมที่ตอกย้ำให้ผู้มีชีวิตอยู่ดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาทและสืบทอดคุณค่าทางศีลธรรมของบรรพบุรุษต่อไปอย่างเป็นระบบ

คำสำคัญ : การตีความ; คตินิยม; พิธีกรรมการส่งสการ

Abstract

This academic article aims to interpret philosophical Dharma within the funeral ritual known as Songsakarn (cremation rites). It finds that this ritual is an act of paying respect to the deceased, expressing gratitude, remembrance, and honor, with the intention of guiding the departed soul toward a higher realm, such as heaven or a celestial abode. The ritual reflects the moral principle of gratitude (katanyu) and the repayment of kindness to benefactors (parents and elders). The practice of bathing the corpse is based on the belief that the body

becomes impure and decayed after death; therefore, coconut water—considered pure and elevated—is used to cleanse the body, symbolically aiding the soul’s transition to a favorable rebirth. This demonstrates that death is not merely a biological end, but a social phenomenon that connects gratitude toward ancestors with beliefs about the afterlife and heaven. Through symbolic analysis, especially in the bathing ritual and the use of coconut water, the process represents purification from physical impurity in preparation for a higher spiritual state. Religious and philosophical interpretations transform abstract moral teachings into concrete practices, reinforced by funeral chants that remind participants of impermanence. Thus, the ritual functions as a “cultural language” that helps people cope with loss, fosters social unity, and marks the transition of the deceased. In conclusion, Songsakarn serves as an ethical mechanism that encourages the living to live mindfully and continue the moral values passed down from their ancestors.

Keywords: The Interpretation; Moral Teaching; Ritual of Funeral

บทนำ

ความตายเป็นสภาวะสากลที่มนุษย์ทุกคนไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ แม้จะเป็นความจริงที่แน่นอนที่สุดในชีวิตมนุษย์ แต่ในขณะเดียวกัน ความตายกลับเป็นสิ่งที่สร้างความหวาดกลัว ความเศร้าโศก และความไม่แน่นอนให้แก่ผู้คนมากที่สุด ดังที่นักปรัชญาและนักมานุษยวิทยาหลายคนชี้ให้เห็นว่า ความตายมิได้เป็นเพียงการสิ้นสุดของชีวิตทางชีวภาพ หากแต่เป็นเหตุการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างความหมายของชีวิตมนุษย์อย่างลึกซึ้ง (Hertz, 1960; Berger, 1967) ด้วยเหตุนี้ มนุษย์ในทุกสังคมจึงพยายามสร้าง “พิธีกรรม” เพื่อจัดการกับความตาย ทั้งในเชิงอารมณ์ ความเชื่อ และระเบียบแบบแผนทางสังคม

ในสังคมไทย โดยเฉพาะในบริบทของชาวพุทธภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือชาวพุทธอีสาน ประเพณีงานศพนับเป็นพิธีกรรมสำคัญที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างศาสนา วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนอย่างชัดเจน พิธีกรรมงานศพของชาวพุทธอีสานโดยทั่วไปมีลักษณะใกล้เคียงกับพิธีกรรมของภูมิภาคอื่น ๆ ในประเทศไทย แต่ในขณะเดียวกันก็มีองค์ประกอบบางประการที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่น ซึ่งได้รับการสืบทอดและปรับเปลี่ยนไปตามบริบทของกาลเวลา สภาพเศรษฐกิจ สังคม และค่านิยมร่วมของชุมชน (สุพิตราสุภาพ, 2558) เมื่อพิจารณาในเชิงประวัติศาสตร์วัฒนธรรม จะพบว่าพิธีกรรมบางประการที่เคยปฏิบัติในอดีตได้เลือนหายหรือถูกกลดทอนบทบาทลง เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่ ความเร่งรีบของวิถีชีวิต และการเปลี่ยนแปลงของวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีกรรม อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ ยังมีการปฏิบัติหนึ่งที่คงอยู่และได้รับการให้ความสำคัญอย่างต่อเนื่อง นั่นคือ “การประกอบพิธีกรรมส่งสการ” หรือการแสดงความเคารพครั้งสุดท้ายต่อผู้ตาย ไม่ว่าผู้คนจะมีภาระหน้าที่หรือเงื่อนไขชีวิตที่ยุ้งยากเพียงใด การไปส่งสการผู้ตายยังคงถูกมองว่าเป็นหน้าที่ทางศีลธรรมและสังคมที่พึงปฏิบัติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

พิธีกรรมส่งสการในบริบทของชาวพุทธอีสานมิได้เป็นเพียงกระบวนการจัดการศพในเชิงกายภาพ หากแต่เป็นพิธีกรรมเชิงสัญลักษณ์ที่ทำหน้าที่ “สลายร่าง” ของผู้ตาย พร้อมกับการส่งผ่านสถานะจากโลกของผู้มีชีวิตไปสู่ภพภูมิใหม่ตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนา แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับทฤษฎีพิธีกรรมเปลี่ยน

ผ่าน (rite of passage) ของ van Gennep (1960) ซึ่งอธิบายว่าพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายเป็นกระบวนการเปลี่ยนผ่านสถานะที่ประกอบด้วยขั้นตอนการแยกออก (separation) การผ่านช่วงรอยต่อ (liminality) และการรวมกลับ (incorporation) เข้าสู่สถานะใหม่ การประกอบพิธีกรรมส่งสการประกอบด้วยการปฏิบัติหลากหลายรูปแบบ อาทิ การแต่งศพ การอาบน้ำศพ การห่อหุ้มศพ การเชิญศพลงโลง การใส่เงินในปากศพ การปิดตาและปิดปากด้วยขี้ผึ้ง การมัดตราสังศพ ตลอดจนพิธีกรรมในช่วงงานฌาปนกิจ เช่น การล้างหน้าศพ การวางดอกไม้จันทน์ การโยนผ้าข้ามโลง การใช้ไม้ข่มเหง และการเดินสามหาบ เป็นต้น พิธีกรรมเหล่านี้ล้วนแฝงไว้ด้วยความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่สะท้อนความเชื่อ ความหวังใย และการแสดงความกตัญญูต่เวทีของผู้มีชีวิตต่อผู้ล่วงลับ

นักมานุษยวิทยาอย่าง Geertz (1973) เสนอว่า พิธีกรรมเป็นระบบสัญลักษณ์ที่ช่วยให้มนุษย์สามารถทำความเข้าใจโลกและประสบการณ์ชีวิตที่ซับซ้อนได้ ในทำนองเดียวกัน พิธีกรรมส่งสการของชาวพุทธอีสานสามารถมองได้ว่าเป็น “ภาษาทางวัฒนธรรม” ที่ผู้คนใช้สื่อสารกับความตาย ความไม่แน่นอน และความสูญเสียผ่านการกระทำเชิงสัญลักษณ์ที่ได้รับการยอมรับร่วมกันในสังคม การทำความเข้าใจพิธีกรรมเหล่านี้จึงไม่อาจหยุดอยู่เพียงการบรรยายลักษณะภายนอกของพิธี หากแต่ต้องพิจารณาความหมายที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังการปฏิบัติแต่ละขั้นตอน ด้วยเหตุนี้ การศึกษาพิธีกรรมส่งสการจึงจำเป็นต้องอาศัยกรอบแนวคิดเชิงตีความ (interpretive approach) โดยเฉพาะศาสตร์แห่งการตีความหรือเฮอร์เมเนติกส์ (Hermeneutics) ซึ่งมุ่งทำความเข้าใจความหมายของปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมจากมุมมองของผู้กระทำและบริบทแวดล้อม Gadamer (2004) ชี้ให้เห็นว่า การตีความมิใช่เพียงการค้นหาคำความหมายที่ตายตัว หากแต่เป็นกระบวนการสนทนาระหว่างผู้ตีความกับข้อความหรือปรากฏการณ์บนพื้นฐานของประวัติศาสตร์และประสบการณ์ร่วม การนำแนวคิดเฮอร์เมเนติกส์มาศึกษาพิธีกรรมส่งสการของชาวพุทธอีสานจึงช่วยเปิดพื้นที่ให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นต่อความหมายเชิงวัฒนธรรมและศาสนาที่แฝงอยู่ในพิธีกรรม การกระทำต่าง ๆ ที่อาจดูเป็นเพียงธรรมเนียมปฏิบัติหรือความเชื่อพื้นบ้าน หากพิจารณาผ่านกระบวนการตีความ จะสามารถสะท้อนโลกทัศน์เกี่ยวกับชีวิต ความตาย บุญกรรม และความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับชุมชนได้อย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ แนวคิดสังคมวิทยาศาสนาของ Durkheim (1912/1995) ยังชี้ให้เห็นว่า พิธีกรรมทำหน้าที่สร้างและตอกย้ำความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม พิธีกรรมงานศพจึงมิได้เป็นเพียงการจัดการกับผู้ตาย แต่ยังเป็นพื้นที่ทางสังคมที่ผู้มีชีวิตได้แสดงออกถึงความเป็นสมาชิกของชุมชน การช่วยเหลือเกื้อกูล และการร่วมกันเผชิญหน้ากับความสูญเสีย ในบริบทของชาวพุทธอีสาน พิธีกรรมส่งสการจึงเป็นกลไกสำคัญที่หล่อหลอมความสัมพันธ์ทางสังคมและคุณค่าทางศีลธรรมให้ดำรงอยู่ต่อไป

ดังนั้น บทความวิชาการนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการประกอบพิธีกรรมส่งสการของชาวพุทธอีสาน โดยใช้กรอบแนวคิดการตีความตามศาสตร์เฮอร์เมเนติกส์ (Hermeneutics) โดยมีเป้าหมายหลักคือ การทำความเข้าใจความหมายที่ซ่อนอยู่ในเอกสาร เพื่อให้การสื่อสารหรือการกระทำของมนุษย์ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมสอดคล้องว่างระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารมาเป็นฐานในการวิเคราะห์ ผู้เขียนมุ่งทำความเข้าใจความหมายเชิงลึกของพิธีกรรมในฐานะปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมและศาสนา มิใช่เพียงในระดับของรูปแบบพิธีกรรม แต่รวมถึงความหมายที่ผู้คนในชุมชนสร้างและสืบทอดผ่านการปฏิบัติพิธีกรรมดังกล่าว การศึกษานี้คาดว่าจะช่วยเติมเต็มองค์ความรู้ด้านมานุษยวิทยาศาสนาและวัฒนธรรมอีสาน รวมทั้งเปิดมุมมองใหม่ในการทำความเข้าใจความตายในฐานะประสบการณ์ทางสังคมที่มีความหมายต่อชีวิตมนุษย์อย่างลึกซึ้ง

ความหมายและความสำคัญของสงสการ

ความหมายสงสการ

คำว่า สงสการ เป็นคำที่กร่อนมาจากคำว่า สงสัการหรือสงสัการะ ซึ่งหมายถึง การทำพิธีเคารพศพ หามศพไปเผาหรือฝังในป่าช้า เเผาหรือฝังศพพร้อมทั้งทำบุญอุทิศ เรียก สงสการ อย่างว่า อันที่มุดมอดแท้ทั้งกะ โอกรมี่ขึ้น ได้แล้วทอว่าวางหม่อมกับแท่นสมโองกว้าง ภายหนห้องหลายเม็งอาสน์ อวนพุ่น น่องจักเต้าเพื่อน ห้างหอซ้อยสงสการ เจ้าแล้ว (สังข์) ว่าจักเดินดุ้งข้ามย้งฝั่งจักรวาล คือคู่ตัวค้างคาวคั้งตายตกไม้ หนูจักสงสการ เมี้ยนมาหวนเห็นปี นกเล่าใคร่ดูหนีไซ้เฮา (สูง) นอกจากนี้ยังเรียกอีกชื่อว่า สงสการ หมายถึงการทำพิธีเกี่ยวกับการปลงศพ เรียก สงสการ สงสการ กัว่า อย่างว่า เมื่อนั้น ทะมาวหน้าท้าวใหญ่วงคดี เื่องความควรกล่าวคดี โดยด้า เมื่อนั้นขุนกวนพร้อมเลยขานขามราช หื่นหื่นฆ่าควายช้างแต่งสการ (สังข์) (ปริชา พินทอง, 2532)

อีกนัยหนึ่ง คำว่า สงสการ คือ การบูชาหรือการแสดงความเคารพด้วยเครื่องบูชาต่างๆ มีข้าวตอก ดอกไม้ รูปเทียน และของหอมต่างๆ ในพิธี ปลงศพ หรือฌาปนกิจศพ หรือเรียกง่ายๆ ว่า เเผาศพ หมายถึง พิธีกรรมเกี่ยวกับการสลายร่างผู้ตาย เป็นการแสดงออกซึ่งความกตัญญู ความระลึกถึง และการให้เกียรติแก่ ผู้เสียชีวิต โดยจะมีการจัดเครื่องสักการะให้สมแก่ฐานะของผู้เสียชีวิตตั้งแต่การจัดการแต่งตัวศพ เชิญศพลงโลง จัดการประดับตกแต่งอย่างดีแล้วตั้งศพบำเพ็ญกุศล ไปจนถึงการจนถึงสร้างเผาเมรุเผาศพแบบต่างๆ อย่างสวยงามปานประหนึ่งสร้างปราสาทให้ผู้ตายได้ขึ้นสวรรค์วิมาน พร้อมจัดเตรียมข้าวของเครื่องไทยทานถวาย พระสงฆ์ และมอบเงินบำรุงสาธารณประโยชน์ เพื่อบำเพ็ญบุญกุศลอุทิศไปให้ผู้วายชนม์ในวาระสุดท้ายขอ บุคคลผู้เป็นที่เคารพรักอย่างสูงสุด (พระครูสุธีศัมภีรญาณ, 2561) ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า สงสการ หมายถึงการส่ง สักการหรือส่งสัการะแก่ผู้ตาย รวมทั้งเป็นการบูชาหรือการแสดงความเคารพด้วยเครื่องบูชาต่างๆ มีข้าวตอก ดอกไม้ รูปเทียน และของหอมต่างๆ

ความสำคัญของการสงสการ

ความตายทำให้คนเรามองเห็นสัจธรรมของชีวิต ไม่ว่าจะเป็นใคร ชาติใด ชนชาติไหน ก็ล้วนต้องพบกับ ความตายด้วยกันทุกคน สิ่งที่เหลืออยู่คงมีเพียงผลงานและคุณความดีของผู้ล่วงลับ แม้จะมีความโศกเศร้าอาลัย ต่อผู้ล่วงลับไปมากขนาดไหนก็ตาม แต่ทำได้เพียงสงสการบนร่างอันไร้วิญญาณของผู้เป็นที่รักเท่านั้น เครื่องหมายที่แสดงให้เห็นว่าผู้ล่วงลับไปมีความสำคัญมากน้อยขนาดไหน ส่งเกตได้จากการจัดพิธีกรรม เกี่ยวกับงานศพของบุคคลผู้นั้น ซึ่งในที่นี้หมายถึงพิธีกรรมสงสการ (การส่งวิญญาณของผู้ล่วงลับ/ตายไปสู่สรวง สวรรค์)

ดังนั้น วัฒนธรรมเกี่ยวกับพิธีศพหรือพิธีกรรมเกี่ยวกับการสงสการ จึงมีความสำคัญต่อความเชื่อที่ฝัง รากลึกในวิถีชีวิตของคนมานานนับหลายร้อยปี เพราะเมื่อมีคนตายจะต้องจัดงานศพขึ้น เพื่อเป็นการไว้อาลัย แก่คนตายอย่างสมเกียรติ มีการจัดแต่งปราสาทบรรจุศพประดับประดาด้วยดอกไม้สดหรือแห้งให้เลดูสวยงาม นับว่าเป็นการยกย่องผู้ตายให้ได้ไปสู่สรวงสวรรค์ชั้นฟ้าที่เรียกว่า สงสการ เพื่อให้ดวงวิญญาณของผู้ล่วงลับไป จุติในภพภูมิที่สูงๆ ขึ้นไป หรือไปเป็นเทพสถิตอยู่บนสวรรค์ชั้นต่างๆ ของเขาพระสุเมรุ อันเป็นความเชื่อที่ เกิดขึ้นจากความเชื่อระหว่างศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ผสมกัน ความเชื่อดังกล่าวนำไปสู่การสร้างสรรค และจัดรูปแบบพิธีศพที่ตอกย้ำถึงแนวคิดที่มุ่งไปสู่สวรรค์ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างเมรุปราสาทอันเป็นตัวแทนของ วิมานสถิตบนเขาพระสุเมรุ ซึ่งเป็นแกนกลางของจักรวาลมียอดปลายอยู่ในชั้นดาวดึงส์ หรือการจัดพิธีทางพุทธ เช่น บังสุกุล กรวดน้ำให้แก่ผู้ตาย ซึ่งชี้ให้เห็นการส่งสมบุญกุศลบาร์มีอันจะนำไปสู่ภพภูมิที่ดีกว่า และเพื่อ ประกาศความกตัญญูตเวทีของผู้อยู่เบื้องหลัง ให้ได้พัฒนาตนเองด้วย การสะสมบารมีธรรมนำตนเข้าสู่

เส้นทางสายธรรมต่อไป โดยยึดตามแนวทางที่บรรพบุรุษหรือบูรพาจารย์ได้เคยกระทำไว้เป็นแบบอย่าง (พระครูสุธีคัมภีรญาณ, 2561)

เพราะฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่า สงสการ คือ การทำพิธีเกี่ยวกับการปลงศพ พิธีเคารพศพ หามศพไปเผา หรือฝังในป่าช้า พิธีกรรมเกี่ยวกับการสลายร่างผู้ตาย เป็นการแสดงออกซึ่งความกตัญญู ความระลึกถึง และการให้เกียรติแก่ผู้เสียชีวิต พิธีกรรมนี้มีความสำคัญต่อความเชื่อในวิถีชีวิตของคนมานาน เพราะเมื่อมีคนตาย จะต้องจัดงานศพ เป็นการยกย่องผู้ตายให้ได้ไปสู่สุรวงสวรรค์ หรือให้ดวงวิญญาณของผู้ล่วงลับไปจุติในภพภูมิที่สูงๆ ขึ้นไป

ความเชื่อและพิธีกรรมสงสการ : มองเชิงความสัมพันธ์

หากกล่าวตามความเป็นจริงแล้วจะพบว่า พิธีกรรมสงสการเกิดขึ้นจากความเชื่อของมนุษย์ ความเชื่อที่ว่านี้ ก็คือ ความคิด ความเข้าใจ การยอมรับนับถือ และหรือความเชื่อมั่นในสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยไม่ต้องมีเหตุผลใดมาสนับสนุนหรือพิสูจน์ ทั้งนี้บางอย่างอาจมีหลักฐานอย่างเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้ หรืออาจจะไม่มีหลักฐานที่จะนำมาใช้พิสูจน์ให้เห็นจริงเกี่ยวกับสิ่งนั้นก็ได้ ความเชื่อเป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับมนุษย์และถือว่าเป็นวัฒนธรรมของมนุษย์ประเภทหนึ่ง การดำรงชีวิตของมนุษย์ในสมัยโบราณที่มีความเจริญทางด้านวิชาการน้อย ความเชื่อเป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับมนุษย์และถือว่าเป็นวัฒนธรรมของมนุษย์ การยอมรับว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นความจริงหรือมีการดำรงอยู่จริง โดยอาศัยประสบการณ์ตรง การไตร่ตรอง หรือการอนุมาน (สุวรรณ สุวรรณ เวโซ, 2546)

จะเห็นได้ว่า ความเชื่อเป็นสิ่งเป็นนามธรรมและมีอยู่ในใจของมนุษย์ ได้แก่ ความคิด ความเข้าใจ และหรือความเชื่อมั่นในสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยไม่ต้องมีเหตุผลใดมาสนับสนุนหรือพิสูจน์ ซึ่งเกิดจากการศึกษาเล่าเรียน และสนทนาพูดคุยกับครูอาจารย์และกัลยาณชน ผู้กล่าวถึงบาปบุญคุณโทษของกรรมที่ทาลงไป ภาพหนึ่งที่เกิดขึ้นภายในใจของมนุษย์คือภาพของนรกสวรรค์ โดยที่ท้าวเป็นเหตุไปสู่สุคติ ท้าวเป็นเหตุขึ้นสู่สวรรค์ ดังนั้น หากกล่าวเฉพาะพิธีกรรมสงสการจึงมีความสัมพันธ์กับสวรรค์อย่างแนบแน่น ข้อความในพระไตรปิฎกมิใช่ทั้งคำว่า สุคติ สวรรค์และโลกสวรรค์ ดังปรากฏในพระวินัยปิฎก ปริวาร ความว่า ...

แต่หมู่สัตว์ที่ประกอบด้วยกายสุจริต วชิสุจริต มโนสุจริตไม่กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นชอบ ชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ สัตว์เหล่านั้นหลังจากตายแล้วไปบังเกิดใน **สุคติโลกสวรรค์**... (วิ.ป. (ไทย) 8/327/484.)

บุคคลผู้มีญาติตาย (ล่วงลับไป) เกือบจะทั้งหมด ล้วนมีความรู้สึกนึกคิดและปรารถนาให้ไปสู่สุคติ โลกสวรรค์ หรือภาษาชาวบ้านเรียกว่า สุรวงสวรรค์ ซึ่งเป็นดินแดนหรือภพภูมิที่มีแต่ความสุข สิ่งหรือการกระทำที่สื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อกับพิธีกรรมสงสการ ได้แก่ เมื่อมีการตายเกิดขึ้นในครอบครัว พิธีกรรมแรกที่ต้องปฏิบัติต่อศพ คือ ‘การอาบนํ้าศพ’ โดยญาติของผู้ตายจะทำการอาบนํ้าศพให้ร่างกายสะอาด ซึ่งเชื่อกันว่าจะทำให้จากไปสู่โลกอันอย่างบริสุทธิ์หมดจด ในสมัยก่อนจะต้มนํ้าให้เดือดแล้วผสมด้วยนํ้าเย็นตากอาบ ใช้มะขาม มะกรูด ต้มนํ้าจนเดือดสุกให้ทั่วตัว บางแห่งใช้นํ้าต้มใบส้มป่อยกับมะกรูดอาบให้ ซึ่งวัสดุเหล่านี้เป็นการกระทำเพื่อแสดงออกถึงความเคารพรักในหมู่ญาติพี่น้อง นอกจากการอาบศพแล้วสิ่งที่ปฏิบัติต่อศพในขั้นตอนต่อไปประกอบด้วย ‘หิวนมศพ แต่งตัวให้ศพ ใส่เงินในปากศพ ขี้ผึ้งปิดตาปิดปากศพ มัดตราสังศพ ตั้งศพ ทำโลงศพ เบิกโลงศพ ปูฟากศพ ตามไฟศพ สวดมาติกา’ ฯลฯ จนถึงวันฌาปนกิจศพ โดยมีพิธีกรรมสำคัญประกอบด้วย ‘บวชจุณศพ ยกศพออกจากเรือน หามศพ จุณศพหว่านข้อดอกแตก ปลงศพ หามศพเวียนเมรุ 3

รอบ ฯลฯ ไปจนถึงพิธีกรรมสุดท้าย ได้แก่ การฌาปนกิจศพ' การกระทำหรือการปฏิบัติต่างๆ ทั้งหมดที่กล่าวอย่างย่อนั้น ล้วนเป็นความเชื่อที่สัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมส่งสการ

การฌาปนกิจศพ' จึงเป็นพิธีกรรมส่งสการขั้นตอนสุดท้าย คือ ถือว่าเป็นขั้นตอนสำคัญที่สุดที่ญาติๆ ของผู้ตายที่เดินทางร่วมพิธีส่งสการ เพราะหลังจากประธานและคนอื่นๆ หอดผ้าบังสุกุลเสร็จแล้ว โดยประธานในพิธีจะเป็นผู้หอดผ้าและวางดอกไม้จันทน์ เพื่อเป็นการไม่ให้เป็นการบาปกรรมที่ไปเผาร่างกายพ่อแม่ ญาติหรือเพื่อนกัน ท่านผู้รู้ให้บริกรรมคาถาว่า 'อะยมปิ โข เม กาโย เอวัง ภาวี เอวัง ธัมโม เอวัง อะนะติโต' แปลว่า ร่างกายของเรานี้ก็จะเป็นอย่างนี้ จะมีสภาพอย่างนี้ และจะข้ามพ้นความเป็นอย่างนี้ไปไม่ได้เลย (พระครูสุศีคัมภีรญาณ, 2561)

ฉะนั้น จึงสรุปภาพที่แสดงถึงความสัมพันธ์ของผู้ล่วงลับกับผู้ส่งสการผ่านกริยาบริกรรมคาถา และ การวางดอกไม้จันทน์บนเมรุ เสร็จแล้วทุกคนก็หันหลังให้เมรุเดินทางกลับบ้านของตน จึงเป็นอันสิ้นสุดพิธีส่งสการตามความเชื่ออย่างสมบูรณ์ อีกข้อหนึ่ง หลังจากเผาศพผู้ที่ไปร่วมงานจะต้องล้างมือล้างหน้าด้วยน้ำมะพร้าวหรือน้ำส้มป่อย โดยเชื่อว่าเป็นการปลดปล่อยมลทินที่ไปเผาศพ เป็นการล้างสิ่งจัญไรหรือสิ่งอัปมงคลออกที่อาจติดตัวให้สะอาดหมดจดเหลือแต่สิ่งมงคลนั่นเอง

ความเชื่อ 'โลกหน้ามีจริง' กับพิธีกรรมส่งสการ

การที่ญาติพี่น้องไปร่วมประกอบพิธีฌาปนกิจศพของผู้ตายไปผ่านพิธีกรรมส่งสการนั้น เหตุผลสำคัญคือการได้ไปส่งดวงวิญญาณของผู้ตายให้ไปสู่สวรรค์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นความเชื่อเรื่อง 'โลกหน้ามีจริง' ที่เรียกว่า สุตติบ้าง ปโรกบ้าง หรือเรียกอย่างง่ายว่าสวรรค์บ้าง และญาติพี่น้องผู้ไปส่งสการทั้งหมดล้วนมีความตั้งใจที่จะส่งวิญญาณผู้ตายไปสู่สวรรค์ โดยมีความเชื่อว่า สวรรค์เป็นแดนแห่งความสุขสบายและมีพร้อมทุกอย่างดังมีการอธิบายจนให้เห็นภาพสวรรค์ ความว่า สวรรค์ หมายถึงภพหนึ่งในคติของทุกศาสนา เป็นสถานที่ตอบแทนคุณความดีของมนุษย์ที่ได้ทำไว้เมื่อครั้งที่ยังมีชีวิตอยู่บนโลกนี้ ในความเชื่อทางพุทธศาสนา **สวรรค์** แปลว่า ภูมิหรือดินแดนที่มีอารมณ์เลิศด้วยกามคุณ 5 โลกที่มีแต่ความสุข เป็นที่อยู่ของเทวดา เหตุที่ทำให้มาเกิดเป็นเทวดาเพราะได้สร้างสมบุญกุศลไว้เมื่อครั้งยังเป็นมนุษย์ เมื่ออุบัติขึ้นก็อยู่ในวัยหนุ่มสาวทันที งดงามตลอดเวลา จนกว่าจะถึงเวลาจุติ ไม่มีความแก่บ่งเกิดขึ้นเหมือนเมืองมนุษย์ ที่อยู่อาศัยของเทวดาเรียกว่า **วิมาน** ล้วนมีความวิจิตรงดงาม มีขนาดแตกต่างกันตามบุญที่ได้กระทำไว้ มีความเป็นอยู่สะดวกสบาย มีอาหารทิพย์บังเกิดขึ้น มีบริวารคอยรับใช้ใกล้ชิด เสื้อผ้าอาภรณ์ต่างๆ ล้วนเป็นทิพย์ วิจิตรงดงามบังเกิดขึ้นให้สวมใส่ กิจกรรมแต่ละวันก็จะมีการเล่นเพลิดเพลินบันเทิงอยู่กับการชมสวน การสังสรรค์กันระหว่างทวยเทพทั้งหลาย ส่วนจะอุบัติขึ้น ณ สวรรค์ชั้นไหน เป็นเทวดาประเภทใด และอยู่ในสถานะอะไรนั้น ขึ้นอยู่กับบุญที่ตัวเองเคยสั่งสมมาเมื่อครั้งยังเป็นมนุษย์ (พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ), 2552)

พันตรี ป. หลงสมบูรณ์ (2546) ได้อธิบายว่า '**เทวภูมิ**' คือ ที่อยู่อาศัยของเทวดาหรือโลกของเทวดา เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ผู้เป็นทิพย์ มีแสงสว่างรุ่งเรืองงดงาม มีแต่ความสุขสนุกสนานรื่นเริง เป็นสถานที่เสวยผลบุญหลังจากตายไปแล้ว แบ่งเป็น 6 ชั้น เรียกว่า ฉกามาพจร จัดอยู่ในกามภูมิคือภูมิที่เสพกาม ประกอบด้วยสวรรค์ 6 ชั้น ดังนี้

1. จาตุมหาราชิกา ตั้งอยู่ ณ เชิงเขาพระสุเมรุที่ได้ชื่อว่า จาตุมหาราชิกา เพราะมีเทพผู้เป็นใหญ่ครองสวรรค์ชั้นนี้มีอยู่ 4 องค์ เป็นแดนหรืออาณาจักรของท้าวมหาราชทั้ง 4 ผู้รักษาคัมภีร์ครองใน 4 ทิศ เรียกว่า ท้าวจตุโลกบาล หรือ ท้าวจาตุมหาราช ปกครองอยู่องค์ละทิศ คือ 1) ท้าวธตรฐ ปกครองพวกคนธรรพอยู่ทิศ

ตะวันออก 2) ท้าววิรุฬหก ปกครองพวกกุมภันท์อยู่ที่ทิศใต้ 3) ท้าววิรูปักษ์ ปกครองพวกนาครอยู่ที่ทิศตะวันตก และ 4) ท้าวภูเวง (เวสสุวรรณ) ปกครองพวกยักษ์อยู่ที่ทิศเหนือ

2. ดาวดึงส์ ตั้งอยู่บนยอดเขาพระสุเมรุที่ได้ชื่อว่า ดาวดึงส์ เพราะเป็นแดนที่คน 33 คนผู้ทำบุญร่วมกันได้อุบัติ ตำนานเล่าว่า ท่อจลคาม ในนครรัฐ มีนักบำเพ็ญประโยชน์หรือคณะจิตอาสาจำนวน 33 คน นำโดยขมมานพ พวกเขาได้ร่วมกันทำบุญต่างๆ เช่น ทำถนน สร้างสะพาน ขุดบ่อน้ำ ปลูกสวนป่า สร้างศาลาที่พักคนเดินทาง และทำทาน ขวนขวายบ้านให้รักษาศิลและทำความดีทั้งหลาย เมื่อตายแล้วได้ไปเกิดบนสวรรค์ชั้นนี้ ดาวดึงส์จึงเป็นที่อยู่ของเทพผู้ปกครองถึง 33 องค์ โดยขมมานพได้เกิดเป็นท้าวสักกะ คือ พระอินทร์หรืออีกนามหนึ่งว่า ขมมาน

3. ยามา เป็นสวรรค์ชั้นที่อยู่สูงกว่าวงโคจรของดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ ทำให้มีแสงสว่าง เทวดาเห็นกันด้วยรัศมีของตนเอง มีท้าวสุยามเป็นจอมเทวราชปกครองสวรรค์ชั้นนี้

4. ดุสิต แปลว่า ยินดี แช่มช้อยอยู่ตลอดเวลา ปราศจากความร้อนใจ มีแต่ความยินดีและชื่นบาน จัดเป็นภูมิประเสริฐ เพราะเป็นสถานที่ประทับของพระโพธิสัตว์ผู้ที่จะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต บุคคลผู้ประเสริฐต่างๆ มีพระเจ้าจักรพรรดิ และพระพุทธมารดาเป็นต้น ก็บังเกิดบนสวรรค์ชั้นนี้ ซึ่งมีท้าวสันดุสิตเป็นผู้ปกครองมีวิมาน 3 ชนิด คือ รัตนวิมาน วิมานแก้ว กนดวิมาน วิมานทอง และรชตวิมาน วิมานเงิน

5. นิมมานรดี แปลว่า ยินดีในการเนรมิต เป็นสวรรค์ชั้นที่เทวดาสามารถเนรมิตสิ่งของต่างๆ ตามประสงค์ได้ มีท้าวสมนิมิตเป็นจอมเทพ เทวดาในสวรรค์ชั้นนี้ปรารถนาสิ่งใดก็เนรมิตเอาได้ตามที่ต้องการ ไม่มีคู่ครองของตนเป็นประจำ เมื่อปรารถนาเสพกามคุณเวลานั้นก็เนรมิตเทพบุตรหรือเทพธิดาขึ้นมาตามความปรารถนา และเมื่อใดได้เพลิดเพลินกับกามคุณนั้นสนใจแล้ว กามคุณที่เนรมิตขึ้นมานั้นจะอันตรธานหายไป

6. พรนิมิตวสวัตดี เป็นสวรรค์ชั้นที่สูงที่สุดประณีตที่สุด ไม่ต้องเนรมิตเองแต่มีผู้อื่นเนรมิตให้ อายุของเทวดาในชั้นนี้ยาวนานถึง 18,000 ปีทิพย์ 16,000 ปีของมนุษย์ เป็นวันหนึ่งและคืนหนึ่งของเทวดาชั้นนี้ แบ่งการปกครองออกเป็น 2 แดน คือแดนเทพกับแดนมาร อาศัยอยู่ร่วมกัน แต่ทั้งคู่จะไม่มาก้าวก่ายกัน ฯลฯ

ข้อความที่กล่าวถึงภาพของสวรรค์ที่มีการบอกเล่าสืบๆ กันมา จนก่อเป็นความทรงจำและความเชื่อในโลกหลังความตาย ที่มวลหมู่ญาติประณมมือไหว้อ้อนวอนร้องขอหรือปรารถนาให้ผู้ตายได้ไปถึงสวรรค์ ได้แก่ ข้อความว่า เกิดเป็นหนุ่มสาวทันที งดงามตลอดเวลา ไม่มีความแก่ชรา มี **วิมาน** ที่วิจิตรงดงาม มีความเป็นอยู่ สะดวกสบาย มีอาหารทิพย์ มีบริวารคอยรับใช้ใกล้ชิด มีเสื้อผ้าเป็นทิพย์ เทียบเพลิดเพลินสนุกสนาน ไม่มีทุกข์ร้อนใดๆ ทั้งหมดที่กล่าวมาคือความเชื่อเรื่องโลกหน้าที่เรียกว่า **สวรรค์** มีอยู่จริง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551)

ทฤษฎีที่ใช้ประกอบการตีความ

แต่เดิมมาศาสตร์แห่งการตีความได้ถูกนำไปใช้ในการตีความคัมภีร์ไบเบิลเป็นครั้งแรก หลังจากนั้น ศาสตร์นี้ได้รับการพัฒนาเพื่อใช้ในการตีความหนังสือทั่วปึกด้วย เพื่อความสมเหตุสมผลทางวิชาการผู้เขียนจึงนำเสนอทฤษฎีสำหรับใช้เป็นฐานประกอบการตีความ 2 ทฤษฎี ได้แก่

1. **การตีความเชิงศาสนา (Religious Interpretation)** : เป็นกลุ่มการตีความที่นิยมภาวะเหนือธรรมชาติ (Supernatural Interpretation) ซึ่งแบ่งออกได้อีก 3 แบบ คือ

1) การตีความหมายแบบนิทานเปรียบเทียบ (Allegorical) หมายถึงการตีความด้วยการทำนามธรรม ให้เป็นรูปธรรม โดยการใช้คำอุปมาอุปมัยบ้าง การใช้สัญลักษณ์บ้าง การเล่าเรื่องประกอบบ้าง

2) การตีความหมายแบบผู้เข้าฌานหรือจิตวิจักขณ์ (Mystical) มี 2 นัย คือ (1) การตีความที่มุ่งถึงผู้เข้าฌานหรือผู้เข้าถึงความรู้แบบประจักษ์แจ้งด้วยจิต โดยมีแนวความคิดว่า คนแต่ละคนเป็นส่วนหนึ่งของอันติมสัจจะ ดังนั้น เป้าหมายสูงสุดของชีวิตเป็นการกลับคืนสู่อันติมสัจจะหรือวิญญานสากล (2) การตีความที่มุ่งถึงความหมายระดับฌานหรือวิจักขณ์นี้เป็นวิธีตีความคำพูดหรือบทนิพนธ์ของผู้เข้าถึงฌาน ซึ่งจะเข้าใจหรือเห็นในขณะที่เข้าฌาน

3) การตีความตามตัวอักษร (Literal) : เป็นการถือเอาความหมายเท่าที่ปรากฏตามตัวอักษรในคัมภีร์ การตีความแบบนี้เป็นของคนที่มีศรัทธามากกว่าปัญญา คือคนที่เชื่อมั่นว่า ข้อความในคัมภีร์คือข้อความของพระเจ้าหรือศาสดาผู้เป็นสัพพัญญู จึงเป็นความจริงที่เชื่อถือไม่ได้

2. การตีความเชิงปรัชญา (Philosophical Interpretation) : เบื้องต้นมีคำถามว่า การตีความเชิงปรัชญาคืออะไร? ภาษากับศาสนาแยกกันไม่ออกฉันใด ภาษากับปรัชญาก็แยกกันไม่ออกฉันนั้น ทั้งศาสนาและปรัชญาต่างอาศัยภาษา (Language) เป็นสื่อในการแสดงออกเพื่อให้เกิดความเข้าใจ การที่ความเข้าใจต้องอาศัยภาษาเราเรียกกิจกรรมนี้ว่า การตีความ (Interpretation) ดังนั้น การตีความปรัชญาหรือที่รู้จักกันในนามว่าปรัชญาตีความ ที่แท้จริงแล้วเป็นการผสมผสานกันระหว่าง 2 แนวคิด คือ ปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) และอัตถิภาวนิยม (Existentialism) ปรัชญาการตีความก็คือปรัชญาที่เน้นความจริงหรือความเข้าใจที่ได้จากภาษาสามัญ (Common language) หรือภาษาพูดของชาวบ้านก็เรียก ซึ่งตรงข้ามกับปฏิฐานนิยมที่เน้นภาษาอุดมการณ์ นักภาษาอุดมการณ์มักกล่าวว่า เราพูดภาษา (We speak language) ซึ่งเป็นภาษาปกติที่เราคุ้นชินกันว่า คนต้องพูดภาษา แต่ปรัชญาการตีความหรือภาษาสามัญมักกล่าวว่า ภาษาพูดเรา (Language speak us) ซึ่งทำให้เกิดคำถามว่า ภาษาพูดเราอย่างไร? ตามทัศนะขอปรัชญาการตีความมีความเป็นไปได้ที่ภาษาพูดเรา หมายถึงภาษาเป็นสิ่งที่ควบคุมเรา ทำให้เราต้องพูดภาษานั้น (วีรชาติ นิมนงค์, 2552)

ดังนั้น ทฤษฎีที่ใช้ในการตีความในครั้งนี้มี 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีการตีความเชิงศาสนาซึ่งเป็นการอธิบายนามธรรมไปสู่รูปธรรม บทนิพนธ์ของผู้เข้าถึงฌานจะเข้าใจหรือเห็นในขณะที่เข้าฌาน การตีความตามตัวอักษรและการตีความเชิงปรัชญาที่เน้นความจริงหรือความเข้าใจที่ได้จากภาษาสามัญ (ภาษาพูดอย่างชาวบ้าน)

การตีความคตินิยมเชิงวิเคราะห์ในพิธีกรรมสงสการ

การประกอบพิธีกรรมสงสการหรือการแสดงความเคารพในวาระสุดท้ายต่อศพ ถือว่าเป็นพิธีกรรมสำคัญก่อนจะประกอบพิธีการสลายร่างหรือเผาร่างของผู้ตาย การประกอบพิธีกรรมสงสการดังกล่าว หากพิจารณาว่าเป็นพิธีกรรมที่พบเห็นเป็นปกติทั่วไปก็ไม่มีอะไรน่าสนใจ แต่หากพิจารณาให้ลึกลงไปในสารัตถะก็จะพบว่ามคตินิยมสอนใจหรือเตือนใจอยู่ 2 ประการ ซึ่งสามารถนำไปสู่การวิเคราะห์ตามศาสตร์การตีความเชิงพุทธศาสนาและปรัชญา (พุทธปรัชญา) ดังนี้

1. การสงสการ

การประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับศพของผู้ตายหรือผู้วายชนม์ที่เรียกว่า สงสการ นั้น ถือกันว่าเป็นพิธีกรรมสำคัญและจำเป็นของพ่อแม่ ลูกหลานญาติพี่น้องร่วมครอบครัว หมู่บ้าน และชุมชนอย่างมาก เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับตายจากไปโดยไม่มีวันกลับ ซึ่งทุกคนผู้เป็นญาติพี่น้องหรือคนที่รู้จักมักคุ้นก็จะเสียใจและอาลัยอาวรณ์กับผู้ตายเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น สิ่งที่ยุติปัญญาสามารถแสดงออกทางกายจนปรากฏแก่คนทั่วไปได้ สิ่งนั้นคือการประกอบพิธีกรรมสงสการ ส่วนเหตุที่ให้มีการสงสการนั้นเพราะผู้กระทำหรือผู้ปฏิบัติมีคุณธรรมที่เรียกว่า **กตัญญูตเวที** คือผู้รู้อุปการะที่เขาทำแล้วและตอบแทน ต่อบุพพการีคือผู้ทำอุปการะก่อน (อง.ทุก.

(ไทย) 20/120/114.) ซึ่งหมายเอาบุคคลผู้เรียกว่า ปู่ย่า ตายาย บิดามารดา ครู อุปัชฌาย์ อาจารย์ เป็นต้น ส่วนบุคคลอื่นนอกเหนือจากที่กล่าวแล้ว ไม่ว่าจะเป็นญาติ มิตร สหาย คนรู้จักมักคุ้น หรือว่าเป็นบุคคลที่เคารพนับถือ การไปส่งสการเป็นการแสดงออกทางกายที่มีต่อบุคคลนั้น การกระทำเช่นนั้น หากกล่าวตามศาสตร์แห่งการตีความก็ตรงกับการตีความเชิงปฏิบัติ (Practical Interpretation) เพราะมุ่งอธิบายธรรมชาติและการทำงานของจิต (ความเกื้อกูลหรือเอื้ออาทรต่อกัน) โดยมีความมุ่งหมายเพื่อประโยชน์ต่อการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมมากกว่าเป็นสำคัญ จึงได้ทำการบูชาหรือการแสดงความเคารพด้วยเครื่องสักการะบูชาต่างๆ มี ข้าวตอก ดอกไม้ ธูปเทียน และของหอมต่างๆ ในพิธี ปลงศพ หรือฌาปนกิจศพ หรือเรียกง่ายๆ ว่า เผาศพ คือ พิธีกรรมเกี่ยวกับการสลายร่างผู้ตาย เป็นการแสดงออกซึ่งความกตัญญู ความระลึกถึง และการให้เกียรติแก่ผู้เสียชีวิต โดยจะมีการจัดเครื่องสักการะให้สมแก่ฐานะของผู้เสียชีวิตตั้งแต่การจัดการแต่งตัวศพ เชิญศพลงโลง จัดการประดับตกแต่งอย่างดีแล้วตั้งศพบำเพ็ญกุศล ไปจนถึงการจนถึงสร้างเผาเมรุเผาศพแบบต่างๆ อย่างสวยงาม ปานประหนึ่งสร้างปราสาทให้ผู้ตายได้ขึ้นสวรรค์วิมาน พร้อมจัดเตรียมข้าวของเครื่องไทยทานถวายพระสงฆ์ และมอบเงินบำรุงสาธารณประโยชน์ เพื่อบำเพ็ญบุญกุศลอุทิศไปให้ผู้วายชนม์ในวาระสุดท้ายของบุคคลผู้เป็นที่เคารพรักอย่างสูงสุด

นอกจากนี้ การส่งสการยังมีคติธรรมสอนใจที่ซ่อนอยู่ในพิธีกรรมอีกด้วย ซึ่งเป็นการตีความเชิงศาสนา (Religious Interpretation) คำว่า ศาสนาในบทความนี้หมายเอาพุทธศาสนา (Buddhism) (โสวิทย์ บำรุงภักดิ์, 2552) ที่ผู้อ่านสามารถศึกษาไปที่บทสวดบังสุกุลว่า

อะจิรัง ะตะยัง กาโย	ปะฐะวิง อะธิเสสสะติ
อุทโท อะปะตะวิญญาโณ	นิรัตถัง กะลิงคะลัง
อะนิจจา ะตะ สังขาร	อุปปาพะยะยะธัมมิโน
อุปปัชชิตวา นิรุชฌนติ	เตสัง วูปะสะโม สุโขฯ

แปลว่า ร่างกายนี้ ไม่จีรังยั่งยืนหนอ ย่อมนอนทับลงในแผ่นดิน ถูกฉุดลากไป จนร่างไร้วิญญาณสังขารมีความไม่เที่ยงหนอ มีการเกิดขึ้นและเสื่อมไปเป็นธรรมดา ครั้นเกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมสลายไป การเข้าไปสงบนิ่งของสังขารทั้งหลาย เป็นความสุข ฯ (พระครูอรุณธรรมรังสี (เอี่ยม สิริวงโณ), 2534)

การไปส่งสการผู้ตายหรือผู้วายชนม์นั้น นอกจากเป็นการแสดงความรำลึกนึกถึงความดีหรือแสดง ความกตัญญูทวนเวทต่อผู้จากไปแล้ว ญาติพี่น้องผู้ไปส่งสการยังจะบทเตือนสติอย่างลึกซึ้งที่นิยมเรียกว่า ปลดปลงสังขาร โดยพิจารณาได้จากคำสวดบังสุกุลของพระสงฆ์ข้างบนได้ 5 ประเด็น คือ

- 1) ร่างกายหรือสังขารนี้ ไม่ยั่งยืน ไม่เที่ยง คือ มีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นธรรมดา
- 2) เมื่อร่างกายสังขารไร้วิญญาณแล้ว ก็ไม่มีประโยชน์ ไม่มีแก่นสาร
- 3) ร่างกายสังขารนี้มีการเกิดขึ้นและเสื่อมสลายไปเป็นธรรมดา
- 4) ร่างกายสังขารนี้ เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็มีอันดับไปเป็นธรรมดา
- 5) การเข้าไปสงบนิ่งของสังขารเหล่านั้น จัดเป็นความสุข (ยิ่งนัก)

เมื่อพิจารณาบทสวดบังสุกุลและได้ข้อสรุปเกี่ยวกับชีวิตที่เรียกว่า ร่างกายสังขาร อย่างรอบด้านและลึกซึ้งแล้ว ผู้พิจารณาผ่านการไปส่งสการก็จะรู้ชีวิต เห็นชีวิต และเข้าใจในชีวิตของผู้ตาย รวมทั้งชีวิตของตนผู้ไปส่งสการด้วยว่า ผู้ตายที่ไปส่งสการได้แสดงให้เห็นจนปรากฏชัดต่อหน้าแล้ว เราผู้ไปส่งสการก็จะเป็นดังเขาผู้ตายอย่างแน่แน่นอน ไม่แปรเปลี่ยนเป็นอย่างอื่น ครั้นพิจารณาตามจริงแล้ว ก็จะระลึกนึกถึงความตายอยู่เสมอๆ (สติ) ขวนให้ไม่ประมาท (สัมปชัญญะ) ในการมีชีวิต การใช้ชีวิต และการดำเนินชีวิตในปกติประจำวัน

กล่าวเฉพาะคำว่า สติ หมายถึง**ธรรมชาติกำจัดความประมาท** โดยพิจารณาจากรูปวิเคราะห์ที่ว่า **ปมาท สรติ ตี สติ** (พระเทพวิสุทธิคุณ, 2568) เมื่อดำเนินชีวิตอย่างมีสติ ชีวิตของคนผู้นั้นก็จะอยู่รอดปลอดภัยตลอดไป นั่นคือแม้มีชีวิตอยู่แล้วก็มีสุขยิ่งขึ้นไป หรือแม้ตายไปก็มีสุขคิดเป็นอันหวังได้ในเบื้องหน้าอย่างแน่นอน

2. การอาบน้ำศพ

การประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับการอาบศพศพนี้ สามารถพิจารณาตามรากศัพท์ในภาษาบาลีว่า สุ หรือ สว (สวะ) หมายถึง ศพ หรือซากศพ โดยมีการแปลงหรือผันอักษรตามวิธีการทางภาษาบาลีที่ว่า แพล ส เป็น ศ และแปลง ว เป็น พ จึงสำเร็จรูปเป็น ศพ ซึ่งแปลความว่า สิ่งสกปรก หรือสิ่งไร้ค่าไร้ราคา หรือสิ่งที่หาค่ามิได้ (คล้ายสวะลอยน้ำที่หาค่ามิได้) และคติความเชื่อดั้งเดิมในแง่ที่ว่า คนหรือมนุษย์ (ผู้มีหัวหรือศีรษะ ป้อมๆ (กลม) กว้างคอก ยาว หนา คีบ (ตดกั้เหม็น ชักกั้เหม็น) ที่เรียกว่า คน นี้ คือคนเป็นผู้ที่กินหรือบริโภคสัตว์ น้อย สัตว์ใหญ่ และพืชพันธุ์ธัญญาหารต่างๆ มากมายเข้าไปในร่างกาย จนทำให้ชีวิตร่างกายดำรงอยู่ได้ ซึ่งผลที่ตามมาคือคนหรือมนุษย์นี้ได้ชื่อว่าเป็นสัตว์ที่มีกลิ่นตัวแรงมากที่สุดกว่าสัตว์ชนิดอื่นที่บริโภคหญ้า ใบไม้และพืชเป็นอาหาร โดยมีเรื่องเล่าในคัมภีร์พุทธศาสนากล่าวรับรองว่า เทวดาไม่ยอมมาเมืองมนุษย์ เพราะเหม็นกลิ่นเน่าบูดหรือกลิ่นสาบมนุษย์

เนื้อความโดยละเอียดตามนัยแห่งคตินิยมที่กล่าวมาข้างต้น หากพิจารณาตามศาสตร์แห่งการตีความที่ตรงกับคติความเชื่อศาสนาในข้อที่ว่า เป็นการตีความตามตัวอักษร (โสวิทย์ บำรุงภักดิ์, 2552) นั่นคืออักษรหรือพยัญชนะ ส กับ ว ที่แปลง ส เป็น ศ และแปลง ว เป็น พ สำเร็จรูปเป็น ศพ ที่แปลว่า สิ่งสกปรก หรือสิ่งไร้ค่าไร้ราคา หรือสิ่งที่หาค่ามิได้ และตรงกับภาษาไทยใช้เรียกสิ่งที่ลอยน้ำมา (ไม่มีค่าหรือราคาอะไร) ว่า สวะ (สิ่งอันเป็นสวะ)

ดังนั้น เมื่อมีคนตายวายชนม์หรือเสียชีวิตไปในครอบครัวหรือในชุมชน กิจกรรมแรกที่นิยมทำกัน ได้แก่ การนำศพไปวางไว้ในที่อันสมควรทั้งที่บ้านและวัด โดยเจ้าพิธีจะอาบน้ำแต่งตัวให้ศพอย่างสวยงาม เพื่อให้ลูกหลานญาติมิตรสหาย คนที่รู้จักมักคุ้น และคนที่เคารพนับถือโดยทั่วไปได้ร่วมพิธีรดน้ำศพอย่างทั่วถึง น้ำที่ใช้น้ำศพก็จะจะเป็นน้ำที่ผสมน้ำอบน้ำหอมอย่างดีที่สุด เพื่อให้ร่างกายของตายวายชนม์จะได้สะอาดบริสุทธิ์และหอมที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ อีกพิธีกรรมหนึ่งที่ชาวพุทธไทยนิยมทำหรือปฏิบัติต่อศพ ได้แก่ การใช้ น้ำมะพร้าวรดหน้าศพ (เน้นหน้าศพเป็นการเฉพาะ บางทีอาจรดหรืออาบไปทั่วตัวก็ได้)

ข้อความที่กล่าวมาช่วยสื่อความเข้าใจได้ว่า การประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับรดน้ำศพในวันเวลาแรกที่ศพวางอยู่ที่บ้านหรือที่วัดด้วยการใช้น้ำอบน้ำหอมชำระล้าง และพิธีกรรมสำคัญวาระสุดท้ายของผู้ตายวายชนม์ ได้แก่ การล้างหน้าศพ (ก่อนทำฌาปนกิจหรือเผา) ด้วยการใช้น้ำมะพร้าวล้างหน้าศพ โดยมีความเชื่อว่า น้ำมะพร้าวเป็นน้ำที่สะอาดบริสุทธิ์กว่าน้ำในคลอง ในโอ่ง หรือแม้แต่ในขวด กว่ามะพร้าวจะมีน้ำได้ก็จะต้องใช้เวลา 5-6 เดือนกลั่นน้ำออกมาหล่อเลี้ยงเนื้อมะพร้าวให้เจริญเติบโต อีกทั้งน้ำมะพร้าวก็น้ำที่เกิดหรืออยู่ในที่สูง โดยเชื่อกันโดยทั่วไปว่าเป็นน้ำสะอาดบริสุทธิ์ที่สุด ดังนั้น ชาวพุทธไทยจึงนิยมใช้รดหน้าศพเพื่อให้ศพมีความสะอาดบริสุทธิ์ตามน้ำมะพร้าวที่ใช้อาบหรือล้างนั้น

เพราะฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่า การประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับการอาบน้ำศพ จึงเป็นคตินิยมสอนใจตามนัยที่ว่า ศพคนตายแล้วถือว่าเป็นสิ่งสกปรก เปื้อนยู่และบูดเน่า (แม้แต่คนเห็นศพจะรู้สึกกลัว เพราะไม่นานก็จะเน่าและมีน้ำเหลืองไหลออกจากศพ) พิธีกรรมแรกจึงนิยมอาบน้ำศพให้ศพมีความสะอาด มีกลิ่นหอม นำดูน่าชมและน่าเข้าใกล้ และพิธีกรรมสุดท้ายก่อนประกอบพิธีฌาปนกิจ จึงนิยมใช้น้ำมะพร้าวที่เชื่อว่า เป็นน้ำที่อยู่ในที่สูงและกลั่นออกมาเป็นน้ำสะอาดบริสุทธิ์ที่สุด เพื่อใช้ประกอบพิธีล้างหน้าศพ โดยมีความเชื่อว่า จะทำ

ให้ศพสะอาดที่สุดและจะทำให้ผู้ตายวายชนม์ไปเกิดในภพภูมิที่ดีที่สุด โดยความมุ่งหมายของพิธีกรรมส่งสการในเชิงลึก คือการใช้พิธีเป็นสื่อกลางถ่ายทอดคุณค่าทางศีลธรรม โดยเฉพาะความกตัญญูและการตอบแทนบุญคุณต่อผู้ล่วงลับ ในอีกมิติหนึ่ง พิธีนี้ทำหน้าที่เตือนสติผู้มีชีวิตให้ตระหนักถึงความไม่เที่ยงของสังขารและความจริงของชีวิต อันนำไปสู่การดำเนินชีวิตอย่างไม่ประมาท นอกจากนี้ ยังสะท้อนความเชื่อเรื่องโลกหน้าและการส่งวิญญาณไปสู่ภพภูมิที่ดี ซึ่งช่วยเยียวยาจิตใจผู้สูญเสียและสร้างความหมายให้กับความตาย ท้ายที่สุดพิธีกรรมส่งสการจึงเป็นทั้งกลไกทางสังคมและวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงคนในชุมชน พร้อมทั้งธำรงคุณค่าทางศาสนาและจริยธรรมให้คงอยู่ต่อไป

สรุป

การประกอบพิธีกรรมที่เรียกว่า ส่งสการ (ส่งสัการะ) เป็นการทำให้พิธีการศพ หามศพไปเผาหรือฝังในป่าช้า เเผาหรือฝังศพพร้อมทั้งทำบุญอุทิศให้แก่ศพ เป็นการทำให้พิธีเกี่ยวกับการปลงศพ หรือเป็นการแสดงออกซึ่งความกตัญญู ความระลึกถึง และการให้เกียรติแก่ผู้เสียชีวิตไปแล้ว ความสำคัญของพิธีกรรมการส่งสการก็เพื่อเป็นการไว้อาลัยแก่คนตายอย่างสมเกียรติ มีการจัดแต่งปราสาทบรรจุศพประดับประดาด้วยดอกไม้สดหรือแห้งให้แลดูสวยงาม นับว่าเป็นการยกย่องผู้ตายให้ได้ไปสู่สรวงสวรรค์ และเพื่อให้ดวงวิญญาณของผู้ล่วงลับไปจุติในภพภูมิที่สูงๆ ขึ้นไป ที่เรียกว่า สวรรค์ คือภูมิหรือดินแดนที่มีอารมณ์เลิศด้วยกามคุณ 5 โลกที่มีแต่ความสุข เป็นที่อยู่ของเทวดา และที่เรียกว่า วิมาน คือสถานที่มีความวิจิตรงดงาม มีขนาดแตกต่างกันตามบุญที่ได้กระทำไว้ มีความเป็นอยู่สะดวกสบาย มีอาหารทิพย์บังเกิดขึ้น มีบริวารคอยรับใช้ใกล้ชิด ฯลฯ ส่วนการตีความในบทความนี้ผู้เขียนใช้ 2 ทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีการตีความเชิงศาสนาและการตีความเชิงปรัชญา

การประกอบพิธีกรรมการส่งสการนั้น ถือกันว่าเป็นพิธีกรรมสำคัญและจำเป็นของทุกคนผู้เคยญาติกันที่ควรทำต่อผู้เสียชีวิต เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับตายจากไปโดยไม่วันกลับ ซึ่งทุกคนผู้เป็นญาติพี่น้องหรือคนที่รู้จักมักคุ้นก็จะเสียใจและอาลัยอาวรณ์กับผู้ตายเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น ญาติพี่น้องที่ยังมีชีวิตอยู่จึงนิยมประกอบพิธีกรรมการส่งสการ การทำหรือปฏิบัติเช่นนั้นเป็นการแสดงถึงการมีคุณธรรมที่เรียกว่า กตัญญูกตเวที คือผู้รู้อุปการะที่เขาทำแล้วและตอบแทน ต่อบุพพการีคือผู้ทำอุปการะก่อน

อีกข้อปฏิบัติหนึ่งคือพิธีกรรมการอาบน้ำศพ ที่มีการอาบน้ำศพนี้ด้วยพิจารณาจากคำว่า ศพ ซึ่งหมายถึงเอาสิ่งสกปรก สิ่งไร้ค่าไร้ราคา หรือสิ่งที่หาค่ามิได้แล้ว คำว่า ศพ ในที่นี้ก็ได้แก่ศพคน ซึ่งคนเป็นผู้ชอบกินหรือบริโภคสัตว์น้อย สัตว์ใหญ่ และอาหารต่างๆ เข้าไปในร่างกาย จึงเป็นผู้ที่มีกลิ่นตัวแรงมากที่สุดกว่าสัตว์ชนิดอื่นที่บริโภคหญ้า ใบไม้และพืชเป็นอาหาร แม้แต่เทวดาไม่ยอมมาเมืองมนุษย์ เพราะเหม็นกลิ่นเน่าบูดหรือกลิ่นสาบมนุษย์ ดังนั้น จึงมีคติความเชื่อว่า ควรใช้น้ำมะพร้าวซึ่งเป็นน้ำที่อยู่ในที่สูงและสะอาดบริสุทธิ์กว่าน้ำอื่นใดเพื่อชำระล้างศพของผู้ตายอันจะช่วยให้ไปสู่ภพภูมิที่ดีในภพภาคหน้า

เอกสารอ้างอิง

ปรีชา พิณทอง. (2532). *สารานุกรมภาษาอีสาน-ไทย-อังกฤษ* (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศิริธรรม.

พระครูสุธีศัมภีร์ญาณ. (2561). *ส่งสการสู่สวรรค์* (พิมพ์ครั้งที่ 1). ขอนแก่น: หจก. ขอนแก่นการพิมพ์.

พระครูอรุณธรรมรังสี (เอี่ยม สิริวนโณ). (2534). *มนต์พิธี*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรสมัย.

พระเทพวิสุทธิคุณ. (2568, 1 กุมภาพันธ์). เจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น [สัมภาษณ์].

- พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสีหิ). (2552). *พระมาลัยลงโปโปรดสัตว์นรก*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สัมปชัญญะ.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พันธุ์ ป. หลงสมบูรณ์. (2546). *พจนานุกรมมคธ-ไทย*. กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรืองการพิมพ์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วีระชาติ นิมอนงค์. (2552). *การศึกษาวิเคราะห์อรรถปริวรรตศาสตร์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุพัทธา สุภาพ. (2558). *สังคมและวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวรรณ สุวรรณเวช. (2546). *พื้นฐานความเชื่อของคนไทย (พิมพ์ครั้งที่ 1)*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท โรงพิมพ์ กรุงธนพัฒนา จำกัด.
- โสวิทย์ บำรุงศักดิ์. (2552). *พระพุทธศาสนากับศาสตร์แห่งการตีความ* [เอกสารประกอบการสอน]. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น.
- Berger, P. L. (1967). *The sacred canopy: Elements of a sociological theory of religion*. Anchor Books.
- Durkheim, E. (1995). *The elementary forms of religious life* (K. E. Fields, Trans.). Free Press. (Original work published 1912)
- Gadamer, H.-G. (2004). *Truth and method* (2nd rev. ed.). Continuum.
- Geertz, C. (1973). *The interpretation of cultures*. Basic Books.
- Hertz, R. (1960). *Death and the right hand*. Free Press.
- van Gennep, A. (1960). *The rites of passage*. University of Chicago Press.